

Utviklingshemming og seksuell helse

- en guide for å skape et seksualvennlig miljø i din kommune

Mennesker med utviklingshemming har samme behov for kunnskap om kropp og seksualitet som andre grupper i befolkningen – med de har gjerne dårligere tilgang på informasjon og færre anledninger til å prøve og feile.

Hvordan kan vi sikre at mennesker med utviklingshemming har like god innsikt i seksualitet som andre innbyggere i kommunen vår? Og hvordan kan vi bygge innsikt og rammer som forebygger overgrep?

Vi innså at vi manglet kompetanse på dette området i vår kommune. En kompetansekartlegging tydeliggjorde behovet, mens midler fra Fylkesmannen ga oss rom til å starte arbeidet. I denne guiden deler vi av erfaringene vi har gjort oss og gir deg oversikten som må til for å komme i gang med å skape et seksualvennlig miljø i din kommune.

Vi har arbeidet i tre steg:

- 1) Forebygging og håndtering av overgrep
- 2) Kompetanseheving for ansatte
- 3) Kompetanseheving for mennesker med utviklingshemming

Kompetansehevingen blant ansatte kan føre til et mer seksualvennlig miljø for tjenestemottakerne og kan forebygge uønskede svangerskap, samt forebygge og hindre overgrep (IS-1813, Helsedirektoratet)

Rutiner for å håndtere overgrep

Bruk [Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet](#) sine [retningslinjer for håndtering av seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming](#).

- Legg retningslinjene inn i kvalitetssystemet.
- Lag et system som sikrer at alle nytilsatte blir kjent med retningslinjene.
- Gi opplæring i retningslinjene til ansatte i avdelinger som arbeider med målgruppen.
- Gjør kjent hvordan tjenesteytere skal forholde seg dersom det oppstår en situasjon som er akutt eller ved mistanke om overgrep.

I boka *Utviklingshemming og seksuelle overgrep* av Eggen mfl. (2014) viser de til at svikt på systemnivå som blant annet mangelfull opplæring og veiledning, samt få eller lite tydelige retningslinjer, bidrar til økt sårbarhet til mennesker med utviklingshemming og dermed gjør dem mer utsatte for overgrep.

Nettverksgruppe i seksuell helse

Opprett ei nettverksgruppe bestående av ressurspersoner fra hver avdeling. Målet til ressurspersonene er å bidra til å spre fagkunnskap i sin avdeling og skape et seksualvennlig miljø med åpenhet om temaet.

Ressurspersonene kan bygge kompetanse gjennom:

- videreutdanning i seksuell helse og seksualundervisning, ev. andre formelle utdanninger
- deltakelse på aktuelle kurs
- sertifisering for «sexkunn»- kartlegging
- å lese seg generelt opp på faglitteratur som f.eks. fagbok om *utviklingshemming og seksuelle overgrep* (Eggen mfl 2014), [Håndbok utviklingshemming og seksualitet, forebygge og håndtere overgrep](#), [Sumo - rapport](#) og [kunnskapsbanken](#) i NAKU
- veiledning fra habiliteringstjenesten i helseforetaket
- å lese seg særskilt opp i PLISSIT-modellen og [retningslinjer for håndtering av seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming](#) (inkl. plakat og veileder til retningslinjene)

Som ressursperson lærer du mye om deg selv og hvordan du kan gi tjenestemottakere ett best mulig seksualvennlig miljø

For å synliggjøre mitt ansvar som helsepersonell i fagtemaet, er den sexologiske rådgivningsmodellen PLISSIT et nyttig hjelpemiddel (Eggen m.fl. 2014), samt at modellen bidrar til å skape et mer seksualvennlig miljø gjennom blant annet økt bevissthet og refleksjoner over mitt ansvar.

I Verdal har ressurspersonene bidratt til å utforme en forenklet utgave av modellen.

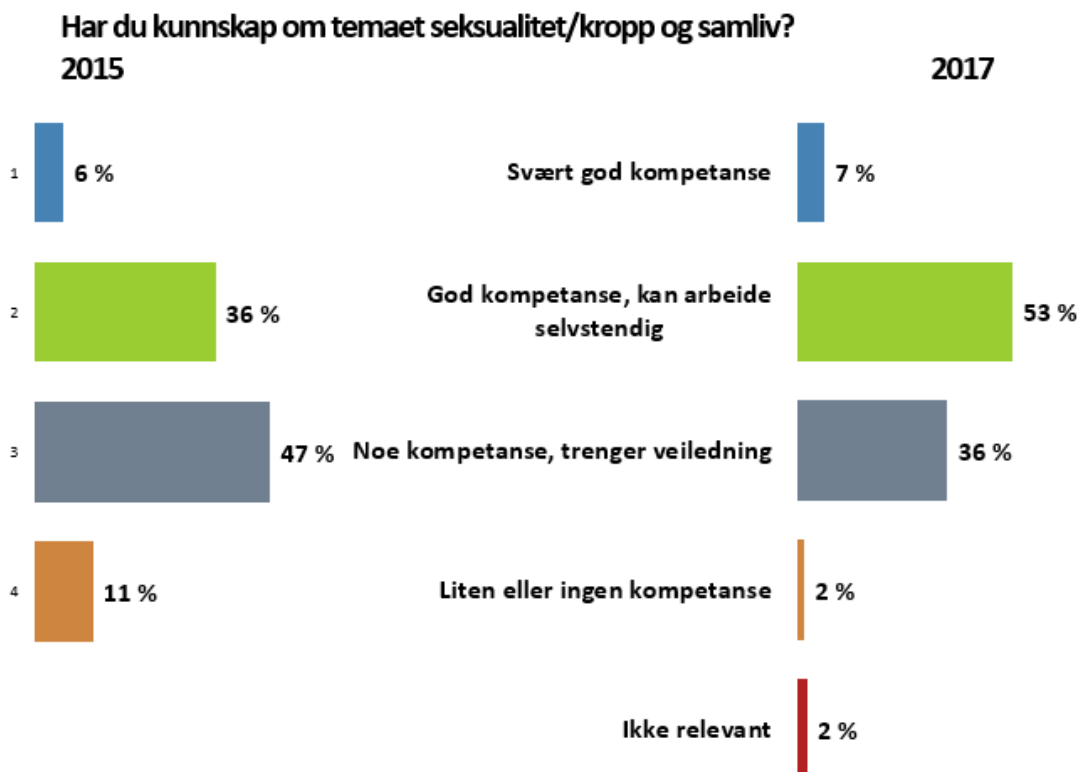
Kompetanse til ansatte

Gi ansatte økt kompetanse på fagområdet seksualitet:

- e-opplæringen, [ingen hemmeligheter](#).
- internopplæring om seksuell helse én gang i året, med hovedtemaene rutiner for overgrep, PLISSIT- modellen, og seksualvennlig miljø.
- Synliggjør plakat ved overgrep og
- PLISSIT – modellen, og sikre gjennomgang av disse
- fokus på fagtemaet seksuell helse i møtefora, og spesielt diskuter seksuell helse i arbeidet med tiltaksbeskrivelser og dokumentering

Ressurspersonene i hver avdeling har sammen med avdelingsleder ansvar for opplæring i enheten med vekt på etisk refleksjon. Det legges til rette for refleksjon rundt temaet ved å diskutere caser og aktuelle problemstillinger i avdelingen.

Verdal kommune har gjennomført kompetansekartlegging av ansatte som arbeider i tjenesten. Ett av spørsmålene i kartleggingen handlet om kunnskap i seksualitet, kropp og samliv.

Resultatet fra kartleggingen viser at det i 2015 var 42 % av ansatte som svarte at de hadde svært god og god kompetanse I 2017 hadde dette økt til 60 %.

Kurs i seksualitet, kompetanse til mennesker med utviklingshemming

Verdal kommune har utarbeidet en opplæringspakke, *Verdalsmodellen*, for kurs i seksualitet for mennesker med utviklingshemming.

Tema i kurset er kropp og identitet, venner og kjærester, seksualitet og samliv. Kurset går over seks timer fordelt på tre dager, med kartlegging av kunnskapsnivået til kursdeltagerne før og etter kursgjennomføring (Sexkunn-kartlegging). Alle deltagerne har med seg en nærpersion som støtte under kursdagene. Undervisningsformen preges av dialog mellom kursholdere og deltagerne. Vi ser på bilder og filmer og snakker om det vi ser.

Det er bra å snakke om ting jeg egentlig vet fra før, det å tørre å si fra når det er noe jeg ikke vil være med på (sitat fra kursdeltager i 2017)

Verdalsmodellen består av et opplegg for planlegging, gjennomføring og evaluering av kurs i seksualitet, med relevante vedlegg. Se nettside for materialet i *Verdalsmodellen* og kontaktinformasjon [her](#)

Suksesskriterier

- ✓ Forankring i alle ledd, inkludert god ledelsesforankring
- ✓ Opprette ei nettverksgruppe bestående av ressurspersoner fra aktuelle avdelinger
- ✓ Ressurspersonene er kjent med sine forventninger og ansvaret som ligger i rollen
- ✓ Ressurspersonene er kjent og blir benyttet av sine kollegaer
- ✓ Gi rikelig med opplæring til både ressurspersonene og til alle ansatte. Sett seksuell helse på dagsorden, og gi spesiell oppmerksomhet til retningslinjene og et seksualvennlig miljø og hva det innebærer i praksis.
- ✓ Anerkjenn seksuell helse som et fagtema - snakke, diskuter og reflekter over temaet.

Lykke til med arbeidet for å skape et seksualvennlig miljø!